

УДК 338.1:631.1

Ткаченко О. С.

*викладач кафедри обліку, аудиту
та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

Tkachenko A. S.

*Lecturer of Department of Accounting, Auditing
and Management of Financial and Economic Security
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University*

МЕХАНІЗМ ЕКОНОМІЧНОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

MECHANISMS OF ECONOMIC RECOVERY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Анотація. Статтю присвячено питанню економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств. Охарактеризовано ключові методи і форми економічного оздоровлення. Запропоновано механізм економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств для відновлення їх платоспроможності.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, механізм, економічне оздоровлення, неплатоспроможність, реструктуризація, відновлення.

Постановка проблеми. У період кризи сільськогосподарські підприємства опиняються в ситуації, яка характеризується високим рівнем нестабільності та невизначеності.

За даними Держкомстату, за 2014 р. 15,2% сільськогосподарських підприємств України отримали збиток від загальної кількості підприємств [1].

Серед сільськогосподарських підприємств є значна частина неплатоспроможних, які не в змозі виконати перед контрагентами свої зобов'язання. Отже, за таких умов виникає потреба у формуванні механізму економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі значна увага приділяється механізму оздоровлення сільськогосподарських підприємств. Серед відомих учених, у чиїх працях висвітлено питання механізму оздоровлення підприємств, варто відмітити: Бланка І.О., Грачову В.І., Поддєрьогіну А.М., Терещенка О.О., Терлецьку Ю.О., Туган-Барановського М. та ін. У науці та практиці сільськогосподарського виробництва лишається недостатньо обґрунтованою низка питань, що пов'язані із тлумаченням сутності механізму економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств.

Мета статті полягає у розробці механізму економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств для відновлення економічної стабільності та спроможності суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Більшість науковців і практиків розглядають оздоровлення як комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного і соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення його прибутковості та конкурентоспроможності у довгостроковому періоді [2, с. 407].

Фінансова криза призвела до зупинення інвестиційного процесу, руйнування матеріально-технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств, що, своєю чергою, привело до зменшення діючих господарюючих суб'єктів [3]. Отже, для покращання економічного становища сільськогосподарських підприємств необхідно провести економічне оздоровлення.

Терещенко О.О. виокремлює чотири види стратегії оздоровлення підприємств: наступальну, стратегію делегування повноважень, стратегію компромісу, захисну [2, с. 40].

На нашу думку, вибір однієї із запропонованих чотирьох стратегій – занадто трудомісткий процес. В умовах кризи сільськогосподарським підприємствам необхідно знайти дієві методи для її подолання в короткостроковий термін.

Терлецька Ю.О., Ластавчук С.О., Лей Т.К. зазначають, що механізми оздоровлення ґрунтуються на послідовному використанні певних моделей управлінських рішень, що обираються відповідно до специфіки господарської діяльності підприємства та масштабів кризових явищ у розвитку. Вчені виділяють три механізми економічного оздоровлення, які реалізуються на трьох етапах економічного оздоровлення:

1) оперативний механізм економічного оздоровлення – це захисна реакція підприємства на несприятливий фінансовий розвиток і позбавлений будь-яких наступальних управлінських рішень;

2) тактичний механізм економічної стабілізації – це система заходів, що ґрунтується на використанні моделей фінансової рівноваги у довгостроковому періоді;

3) стратегічний механізм економічного оздоровлення – це винятково наступальна стратегія фінансового розвитку [4, с. 225].

На нашу думку, дані визначення більше відносяться до категорії заходів для відновлення платоспроможності.

У даний час багато сільськогосподарських підприємств не мають достатніх власних коштів, а тому є неплатоспроможними, що приводить до невиконання власних зобов'язань перед кредиторами і найманими працівниками з виплати заробітної плати. Фінансово нестабільні сільськогосподарські підприємства не користуються довірою банків та інших інвесторів як позичальники, тому можливості цих підприємств стосовно підвищення прибутковості виробництва за рахунок реалізації високоефективних інвестиційних та інноваційних проектів досить обмежені [5, с. 12].

Для успішного оздоровлення сільськогосподарських підприємств потрібні передусім інвестиції і досвідчений менеджмент. Інвестиції потрібні для ремонту, часткового оновлення виробничої бази підприємства і придбання обігових коштів із метою здійснення поточної діяльності. Досвідчений менеджмент потрібний для оцінки економічного стану сільськогосподарського підприємства, правильного вибору стратегії її розвитку і форми інвестування. Враховуючи сказане, нами запропоновано механізм економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств (рис. 1).

Оздоровлення сільськогосподарських підприємств необхідно проводити за двома основними формами:

1. Оздоровлення існуючого сільськогосподарського підприємства.

2. Створення нового підприємства на базі ресурсів неплатоспроможного підприємства.

Розглянемо детально кожен з цих форм. Оздоровлення існуючого сільськогосподарського підприємства можливе двома шляхами:

1) відновлення платоспроможності шляхом реструктуризації заборгованості і бізнесу підприємства без залучення інвестора;

2) відновлення платоспроможності шляхом реструктуризації заборгованості і бізнесу підприємства із залученням інвестора.

Якщо сільськогосподарське підприємство веде виробничу діяльність, може здійснювати за певних умов поточні податкові платежі, величина простроченої кредиторської заборгованості не занадто велика і може бути погашена у рамках проведення реструктуризації заборгованості, то платоспроможність такого підприємства може бути відновлена без залучення інвестора.

Для відновлення платоспроможності підприємства застосовують такі методи:

– аналіз ефективності виробництва і фінансового стану підприємства;

– розробка і впровадження заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва підприємства;

– реструктуризація заборгованості підприємства бюджету, позабюджетним фондам, комерційним кредиторам;

– вдосконалення бухгалтерського обліку, впровадження управлінського обліку;

– розробка і впровадження системи оплати праці, спрямованої на підвищення мотивації праці фахівців і працівників.

За результатами аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства робляться висновки і даються рекомендації для розробки комплексу заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва. Ці рекомендації відбиваються у бізнес-плані розвитку підприємства. Розробка такого бізнес-плану є завершальним етапом реструктуризації бізнесу підприємства. Бізнес-план бажано складати терміном не менше чим на три роки із щомісячним розбиттям балансу доходів і витрат підприємства в перший рік.

Залучення інвестора підприємством як нового учасника доцільне, якщо ще збережено виробництво і є виробничий потенціал, проте величина кредиторської заборгованості не дає підприємству змоги погасити борги самостійно.

Входження інвестора до складу учасників підприємства можливе двома способами:

1) купівля акцій (долею участі, пайових внесків) в інших учасників підприємства;

2) внесення в статутний капітал сільськогосподарського підприємства додаткового вкладу.

У разі купівлі інвестором акцій (долею участі, пайових внесків) відбувається заміщення декількох учасників підприємства інвестором і скорочення загального числа учасників без збільшення розміру статутного капіталу підприємства. Із внесенням інвестором додаткового вкладу в статутний капітал збільшується як число учасників, так і розмір статутного капіталу підприємства. Цілком можлива і комбінація цих двох способів.

Якщо сільськогосподарське підприємство – акціонерне товариство, то, як показує практика, залучення інвестора двома описаними способами є трудомістким і витратним. Для того щоб інвестор зміг почати викупляти акції в акціонерів, необхідно спочатку зареєструвати емісію акцій, інакше будь-які угоди з акціями є нелегітимними.

Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства можливе шляхом додаткової емісії і реєстрації акцій, а також шляхом збільшення їх номінальної вартості. Проте спочатку необхідно зробити реєстрацію емісії акцій, що не є швидкою і простою процедурою з різних причин.

Комплекс заходів, необхідних для відновлення платоспроможності і розвитку сільськогосподарського підприємства із залученням інвестора, аналогічний описаній вище системі заходів під час відновлення платоспроможності підприємства без залучення інвестора.

Необхідно відмітити: якщо навіть сільськогосподарське підприємство може самостійно відновити платоспроможність, погасити заборгованість і вести виробничу діяльність, то і в цьому разі залучення інвестора бажане, оскільки підвищує інвестиційну привабливість підприємства. Інвестиції, особливо великі, за компетентного менеджменту дають змогу, як правило, у короткий термін провести модернізацію й істотно збільшити обсяги виробництва, досягти позитивного фінансового результату.

Якщо підприємство не може погасити борги, не має в розпорядженні внутрішніх резервів для відновлення

Рис. 1. Механізм економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств

платоспроможності, а розмір заборгованості настільки великий, що інвестор не в змозі її погасити, існує реальна загроза вилучення ліквідного майна, що залишилося. Економічне оздоровлення такого сільськогосподарського підприємства можливе лише шляхом створення на базі його майна нової структури.

Створення нового сільськогосподарського підприємства обумовлюється збереженням виробничих потужностей, ліквідного майна неплатоспроможного підприємства, робочих місць.

Створення нового сільськогосподарського підприємства має сенс за наявності інвестора, інакше існує велика вірогідність того, що підприємство довго не проіснує.

Можливі три варіанти переходу активів колишнього сільськогосподарського підприємства в нове:

1) внесення майна як засновницького внеску в статутний капітал нового сільськогосподарського підприємства;

2) продаж і передача майна в оренду новому сільськогосподарському підприємству;

3) продаж майна новому підприємству в ході конкурсного виробництва за банкрутства колишнього сільськогосподарського підприємства.

Ініціаторами процесу заснування нового сільськогосподарського підприємства можуть виступати органи державної влади, адміністрація іншого сільськогосподарського підприємства, кредитори.

Від правильного вибору партнера багато в чому залежать успішність і життєздатність створюваного сільськогосподарського підприємства. Зацікавлені особи – потенційні інвестори – повинні відповідати певним вимогам, таким як:

– наявність чіткої виробничої програми розвитку підприємства;

– наявність достатнього об'єму інвестицій для реалізації наміченої програми розвитку підприємства;

– забезпечення певних соціальних гарантій працівникам підприємства.

У нове підприємство, як правило, переходить велика частина працівників колишнього неплатоспроможного підприємства. Деякий час обидва підприємства існують спільно (паралельно). Впродовж цього часу в нову структуру переводяться ліквідні активи, що залишилися, земля,

а також працівники, які з тих або інших причин не захопили або не змогли відразу перейти в нове підприємство. Після цього неплатоспроможне сільськогосподарське підприємство, в якому залишилися лише неліквідне майно і борги, підлягає ліквідації. Як правило, податкові органи дають згоду на створення нового підприємства на базі неплатоспроможного сільськогосподарського підприємства за умови обов'язкової ліквідації останнього після установа нової структури.

Можливі два варіанти ліквідації неплатоспроможного сільськогосподарського підприємства:

1) добровільна ліквідація за рішенням засновників підприємства;

2) примусова – за рішенням суду.

Учасники неплатоспроможного підприємства самостійно приймають рішення про її добровільну ліквідацію. Добровільна ліквідація за рішенням засновників підприємства здійснюється в такій послідовності:

– державному реєстратору подається оформлений належним чином протокол про припинення підприємства;

– затверджується ліквідаційна комісія (ліквідатор);

– ліквідаційна комісія (ліквідатор) закриває банківські рахунки в період відведеного для пред'явлення кредиторами своїх вимог;

– складається проміжний ліквідаційний баланс, що включає відомості про склад майна підприємства, перелік пред'явлених кредиторами вимог та результат їх розгляду;

– задовольняються вимоги кредиторів;

– затверджується ліквідаційний баланс.

Увесь процес ліквідації і банкрутства сільськогосподарського підприємства проходить під контролем ліквідаційної комісії.

Юридична особа позбавляється статусу юридичної особи після здійснення всіх заходів ліквідаційного процесу

Висновки. Отже, механізм економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств – це сукупність процедур, направлених на стабілізацію економічного становища суб'єкта господарювання.

Існують дві форми економічного оздоровлення – оздоровлення існуючого сільськогосподарського підприємства та створення нового сільськогосподарського підприємства на базі ресурсів неплатоспроможного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
2. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : [навч. посіб.] / О.О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 412 с.
3. Ткаченко О.С. Сучасний стан ефективності господарювання аграрних підприємств Дніпропетровської області / О.С. Ткаченко / Ефективна економіка. – 2013. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2133&p=1>.
4. Терлецька Ю.О. Формування економічної стратегії підприємства на основі оцінки економічної спроможності / Ю.О. Терлецька, С.О. Ластавчук, Т.К. Лей // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – 2009. – Вип. 1. Економічні науки. – С. 221–228.
5. Реструктуризація та фінансове оздоровлення сільськогосподарських підприємств : [посібник] / Програма підвищення рівня життя сільського населення в Україні. – К., 2005. – 480 с.

Анотація. Стаття посвячена вопросу економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств. Охарактеризовані ключеві методи і форми економічного оздоровлення. Представлено механізм економічного оздоровлення сільськогосподарських підприємств для відновлення їх платіжеспособності.

Ключевые слова: сільськогосподарські підприємства, механізм, економічне оздоровлення, неплатіжеспособність, реструктуризація, відновлення.

Summary. This article is devoted to the issue of economic recovery farm. Characterized key methods and forms of economic recovery. In the article the mechanism of economic recovery farm to restore their solvency.

Key words: farms, mechanism, economic recovery, insolvency, restructuring, recovery.